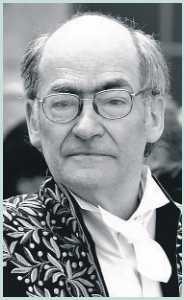

L I T E R A I R R U M O E R

François Weyergans tart het protocol van de Académie française

De Frans-Belgische schrijver en Goncourtwinnaar 2005 François Weyergans heeft op zijn dooie gemakje het protocol van de Académie française in de war gestuurd. De gerenommeerde treuzelaar slaagde er vorige week in om tijdens zijn eigenste inwijdingsplechtigheid ruim een kwartier te laat op te dagen aan de Quai Conti. *Du jamais vu* in de eerbiedwaardige instelling, de Franse pers raakt er niet over uitgepraat. Twee jaar geleden was de auteur van *Trois jours chez ma mère* uitverkoren om zitting te nemen in de Académie. Maar omdat zijn inwijdingsspeech niet

afraakte, moest het installatieritueel keer op keer verdaagd worden. Uiteindelijk nam Weyergans dan toch zetel 32 in, van de acht jaar geleden overleden Maurice Rheims. Weyergans stommelde binnen terwijl Erik Orsenna al van lieverlee de honneurs waarnam en zijn welkomtspeech voor Weyergans voorlas. Gelukkig had de 69-jarige Weyergans wel zijn piekfijne groene habijt van *immortel* omgord en declareerde hij een roerende ode aan zijn voorgangers Alain Robbe-Grillet en Maurice Rheims. De geschokte Académiciens sloten de surrealistische Belg dan toch maar in het hart. (DL)

Australische minister wekt woede van boekhandelaars

De Australische minister van Middenstand Nick Sherry heeft de toorn van 's lands boekhandelaars over zich afgeroepen. Volgens Sherry zal over vijf jaar elke boekhandel uit Australië verdwenen zijn. Sherry ziet de verkoop via het internet en van het e-book alleen maar toenemen. Over vijf jaar zullen hooguit enkele grote steden nog over gespecialiseerde boekenzaken beschikken, denkt Sherry. Sherry's boude uitspraken doen de

Australische vereniging van boekhandelaars steigeren. Volgens een woordvoerder hebben boekhandels een belangrijke functie in de lokale gemeenschappen, daarom zullen winkels niet zo snel verdwijnen. "De minister toont een manifest gebrek aan kennis van de Australische boekenindustrie. Blijkbaar promoot hij liever internationale digitale boekhandels, dan zich te bekommeren om de boekhandels in zijn portefeuille." (DL)

FOTO BART KOETSER

‘Het getuigt net van grote politieke moed om dat ene gaatje te vinden waar het compromis doorheen kan. Het is ook veel moeilijker dan koppig te volharden in je eigen waarheid’

dat zij ‘Nederland aan de Nederlanders’ gaan teruggeven.

"Het is een verval van democratische zeden. Je kunt het ook verklaren vanuit de vlucht naar voren of vanuit een slecht geweten. Om te bluffen en te intimideren ga je snel al wat harder roepen. Rutte voelt zich ook door die intimidatie van Wilders in zijn rug steeds vooruitgedreven. Het ergste van de Nederlandse politiek is de lafheid van de partijen van het midden, VVD en CDA, die dit verval geen halt weten toe te roepen. Hun onvermogen en onwil om te matigen, om bescheidenheid op te brengen. Het is een pervertering van de democratie naar een zogenaamde meerderheidssamenleving. Ook omgekeerd passen populistten het 'pars pro toto' toe. Net zoals hun feitelijke minderheid systematisch tot de status van hét volk wordt uitvergroet, zijn een paar terroristische fundamentalisten genoeg om de hele islamwereld tot die categorie te rekenen. Het kleinste deel wil overheersen door zichzelf als universele categorie voor te stellen. In die zin heeft het populisme angst-aanjagende totalitaire trekjes."

Opvallend is dat Wilders heel goed scoort in de nieuwe Vinex-

buitenwijken, waar veel minder migranten zijn dan gemiddeld.

"De motivatie komt vaak uit een situatie die men niet persoonlijk heeft kunnen ervaren en dus inschatten, maar uit een beeld dat men ervan opgelepeld heeft gekregen, dat bedreigender overkomt dan de werkelijkheid is, en waar men zich dus zoveel mogelijk tegen wil beschermen. Koppel dat aan de klassieke proteststem tegen al die zakkenvullers, en je komt een heel eind. Overigens: er zit natuurlijk altijd een substraat van waarheid onder die beweringen: er zijn zakkenvullers in de politiek, er zijn samenlevingsproblemen in sommige stadswijken. Maar dat reële iets wordt dan uitvergroet, krijgt bovenmatige kracht en aantrekkingskracht door het simpele verhaal dat de populist eromheen vertelt. In die nieuwe Vinex-wijken heeft de nieuwe middenklasse zich voor het eerst een huis kunnen kopen, met een tuin, een auto voor de deur, rust, groen. En nu komt een nieuwe gekleurde middenklasse achter hen aan in die wijken, die ook die tuin en die auto en die goede school voor hun kinderen willen. Maar daar leven nog de verhalen van de vorige generatie, die uit de boze stad gevlucht is. Dan

begint dat racisme weer te kriebelen, ingegeven door de overlevingsring van verhalen van vroeger, van die verloederde stadswijken, waar hun ouders aan zijn ontsnapt. Daarop ent zich het collectieve egoïsme van houden wat je hebt, want wij hardwerkende Nederlanders hebben dit toch maar mooi voor elkaar gekregen en dat pakt niemand ons nog af. Dus als je huis wat in waarde daalt of de veiligheid in de buurt wat gaat rafelen, krijg je een buitenproportionele tegenreactie. Met als grootste angst dat de kinderen misschien wat minder zullen hebben dan wij. *So what?* We leven in het rijkste hoekje van de wereld, zelfs als ze iets minder zullen hebben, mogen ze nog in de handjes knijpen dat ze hier geboren zijn. Maar dat gevoel van algemene onzekerheid en onbehagen tegenover een wereld die steeds minder onder hun controle lijkt, een weemoed naar gemeenschapszin als antidotum tegen een individualisme dat men desondanks niet wil opgeven, daar zit de aantrekkingskracht.

"Iedereen is meer onzeker geworden, en moet zich daaraan aanpassen. Hoogopgeleiden hebben daar minder last mee: zelf vind ik onzekerheid best wel leuk, misschien dat ik daarom op een wiebelende woonboot woon. Anderen kunnen daar niet tegen. Lageropgeleiden kunnen minder onzekerheden aan, zijn minder weerbaar en zelfstandig, voelen zich sneller bedreigd. In sociologisch opzicht is de kloof tussen hoog- en laagopgeleiden het nieuwe klassenverschil in deze samenleving, sterker en

dominanter dan de oude klassieke maatschappelijke tegenstellingen rond ideologie of religie. Nu is het niet altijd vrolijkheid troef bij de hogeropgeleiden, dat zijn ook niet allemaal wereldburgers, die ervaren best ook hun portie onzekerheid, alleen gaan ze er beter mee om.

"Mijn punt is dat de politieke voorhoede daar geen eindeloos respect voor moet opbrengen en daarvoor op haar knieën moet gaan zitten. Politieke elites hebben altijd het volk voorgelopen, zijn er altijd mee in de contramine en in debat gegaan. Alleen vandaag lijken ze dat volk slaafs te willen volgen. Henk en Ingrid als maatstaf voor het beleid, niet langer de ideeën van een leidende politicus."

Raar is dat ook vakbonden in dat verhaal van 'houden wat we hebben' meestappen, en zo bondgenoot worden van het populisme.

"Dat is in Nederland ook zo. Ook daar verkuimelen de oude links-rechtstegenstellingen en het politieke centrum door de kracht van dat populisme. Links en rechts zijn niet langer de uitersten van een rechte, maar van een soort hoefijzer, en komen dus soms vaak dicht in elkaars buurt. Dat verklaart ook waarom er nogal wat mensen moeiteloos van het linkse populisme van Jan Marijnissen naar Wilders overstapten, en omgekeerd. De radicale uiteinden van het schema komen dichterbij elkaar en daar ontstaat dan een populistisch knettervuur. Wilders kan dan ook linksige standpunten omarmen. Die hij prompt weer zal laten vallen als ze zijn zoektocht naar de macht bedreigen. Hij begon zijn campagne met een pensioenslogan: 65 blijft 65. Liet hij onmiddellijk vallen, omdat het slechts opportunistisme was. Zodra het grote doel waar hij echt een idealist in is, de verwijdering van de islam uit de Nederlandse cultuur, maar dichterbij kan worden gebracht, laat hij die andere punten onmiddellijk vallen. De klassieke christen-democratie en het klassieke liberalisme vinden daar geen verhaal tegen, en convergeren steeds meer onder druk van het populisme tot een nieuw soort liberaal-conservatisme, met nationalistische trekjes. Het CDA is vervallen tot een onbetekende entiteit, het liberalisme heeft zijn sociale trekjes laten vallen en is meegegaan in conservatisme en hard marktliberalisme.

"Die nieuwe energie op rechts levert nieuwe charismatische figuren op. Waar er ergens politieke energie is, komen leidersfiguren naar boven. Aan de linkerkant is daar nog nauwelijks een equivalent van, de linkse partijen bewegen niet, werken niet samen, denken niet na over een nieuwe ideologische convergentie. Een progressieve samenwerking die iets voorstelt zou nochtans ook electoraal enthousiasme opleveren, en dat is er nu niet. Het progressieve liberale gedachtegoed, dat pleit om de gematigdheid en het meningsverschil in de politiek toe te laten, zit in het defensief. Cultureel liberalisme, het recht op anders zijn, het verdiepen van dissidentie, het zijn waarden in verdrukking. Links houdt zich meer bezig met elkaar vliegen af te vangen in de oppositie dan met wat anders. Het politieke aan-

bod is nochtans cruciaal, dat hebben de populistten aangetoond."

Waarom hebben de elites die van deze regio een van de welvarendste van de wereld hebben gemaakt, die afstraffing verdiend?

"Populisme heeft vaak een anarchistisch ondertoonje. De animositeit tegen de hoge heren, dat is ook een van de waardevolle elementen van het populisme, dat we niet moeten uitvlakken. Het is cruciaal in een democratie om permanent de elite te wantrouwen. Want een elite heeft altijd de neiging om zich vast te zetten in de macht en haar privileges en posities. Denkt dat ze het recht heeft daar altijd te blijven zitten. De kritische bevraging daarvan, ook door het populisme, is dus welkom in een democratie. Het heeft ook te maken met de psychologie van het politieke beest. Politiek is voor veel mensen een boeiend en spannend vak. Voor mensen die ideeën met macht willen verbinden is dat een gevaarlijke combinatie, want je moet bezeten zijn door een zekere machtswil om er te komen. Je moet je invlechten, tegen de stroom ingaan, dingen

‘De populistten scheppen het volk naar hun beeld en gelijkenis, en dan beroepen ze zich op dat volk, alsof dat net hetzelfde zegt als De Leider, alsof er geen hiaat is tussen beiden’

willen afdwingen, dus je moet wel een intimiderende persoonlijkheid hebben. Daarom zijn *checks and balances* het wezen van een democratie. Niemand heeft de waarheid in pacht, dus heb je een verzoening van perspectieven nodig om tot een democratisch besluit te komen. Die elite is dus nodig omdat wij mensen nodig hebben die dat zware werk willen doen, zodat wij rustig de kinderen naar school kunnen brengen en het gras afmaaien. Dat is de essentie van de democratie, die wisselwerking tussen elite en volk. Het zijn twee actoren die even belangrijk zijn. Die democratische dialectiek tussen volk en elite moet opnieuw hersteld worden. Daarom is het net de rol van de elite om af en toe in te gaan tegen het populisme van het volk. Als ze zichzelf serieus neemt, moet ze dat opnieuw durven, een beschavingsideaal formuleren en dat blijft toch in essentie zeggen dat je niet tevreden bent met de burger zoals hij is."

Matiging, zelfrelativering, compromisbereidheid: ooit waren dat centrale en waardevolle politieke deugden, zelfs tekenen van beschaving. Vandaag moet je vooral het been stijf houden.

"Nochtans getuigt het net van grote politieke moed om dat ene gaatje te vinden waar het compromis doorheen kan. Het is ook veel moeilijker dan koppig te volharden in je eigen waarheid. Net de ander

iets gunnen, is de voorwaarde tot een democratisch spel. Je moet de moed hebben om je kiezer tegen te spreken, en ik denk ook dat de kiezer daar gevoelig voor is. Het is een misverstand dat het onbehagen één-tot-één moet worden vertaald en dat de 'grote bek'-cultuur ook in beleid moet resulteren. Je moet zelf ook komen met ernstige, waarde-emotioneel geladen standpunten die kunnen overtuigen. We hebben hier in Nederland een tv-programma, *De Rijpende Rechter*, die op bezoek komt bij mensen die elkaar al jaren de duivel aandoen over een heggetje of een stoepje. Wel, mensen kunnen daar hun ongelijk verteren, als ze maar gehoord worden, au sérieux genomen. Dan is het toch niet zo moeilijk je politici voor te stellen die zeggen: ik ga niet doen wat je zegt, maar ik ga wel naar je luisteren. Politici moeten leren veel zelfbewuster te zijn, de professionaliteit van het eigen vak te onderkennen, een toekomstbeeld te formuleren en te benadrukken dat daarvoor compromissen nodig zijn. Steviger in hun schoenen te staan dan populistten die tamboereren op hun eigen gelijk en niets willen toegeven, wat eigenlijk een zwakgebod is. Durven te zeggen, zoals Máxima, dat ze dé Nederlandse identiteit niet heeft kunnen vinden, is stukken moediger dan te zeggen dat jij en Henk en Ingrid er de enige bezitters van zijn.

"Naast die moed, ontbreekt het ook aan charisma bij de elite. Alle populistten zijn heel succesvol in de media. Berlusconi, Haider, Fortuyn, Wilders. Spectaculaire, dandyachtige figuren, wier stijl en retoriek feilloos in de tv-formats van snelle uitwisselingen en confrontaties passen. Charisma zit daar waar de politieke energie zit, wordt belichaamd door figuren die er de uitdrukking van worden. Bij links zit momenteel geen energie, en zitten dus ook geen leidersfiguren. Links denkt daar veel te weinig over na, vanwege dat nivellerende trekje: leiderschap was toch altijd zoniet iets vies, dan toch zeker verdacht. Daar moeten we maar niet aan beginnen. Dat is een misvatting, net als het idee dat de elite per definitie fout gebied is. Persoonlijk leiderschap is onmisbaar, zeker in een mediatijsperk waarin vooral televisie aanstuurt op personalisering. Daarom zou links daar geen gebruik van maken in plaats van dat te duiden als een gevaarlijk afglijden naar de jaren dertig? Links heeft ook altijd een te grote angst voor emotie, die nu gretig wordt aangeboord door populistten in de tv-cultuur. Intuïtieve emotionele herkenbaarheid, die dimensie hebben klassieke democraten nooit voldoende willen zien, en dat is een gemis, en je kunt ook niet rationeel bedenken hoe we voortaan emotionele politiek gaan

Dick Pels
Het volk bestaat niet.
Leiderschap en populisme in de mediademocratie
De Bezige Bij, 255 p., 18,50 euro.

bedrijven. Het zal van een nieuwe generatie moeten komen, die de gave van de verantwoordiging terugvindt."